

Heimwee naar de Ransuil

Een zachte februariavond in 1989 met een laatste zweem oranje aan de westelijke hemel. Het is windstil. Konijnen vluchten de weg over van grasland naar heide, waar de rand is doorzeefd met holen. De baltsroep van buitelende Kieviten en de trillers van Wulpen zijn alomtegenwoordig. Vanuit de dennen op de heide lijkt de zoemroep van een vrouwtje Ransuil te klinken. Dan klinkt een geluid alsof gehandschoende handen driemaal tegen elkaar slaan: een vleugelklappend mannetje. Het is de vraag in welk van de kraaiennesten de eieren gelegd gaan worden.

Dit tafereel speelde zich af in het 25 vierkante kilometer grote gebied tussen Rolde en Assen waar ik onderzoek deed naar de verspreiding van de Ransuil. Het verhaal bevat veel elementen die ertoe bijdroegen dat Ransuilen eind jaren tachtig van de vorige eeuw talrijker waren (tot maximaal 41 territoria in 1990) dan alle andere roofvogels en uilen samen. Inmiddels zijn de aantallen van de Ransuil sterk gedaald.

Standvogels en immigranten

Ransuilen zijn met hun lange vleugels toegerust om in open gebieden te jagen en leefden tijdens mijn onderzoek in 1986–2001 vooral van veldmuizen (69% van de 63.711 prooien uit uitgeplozen braakballen betrof veldmuizen). Bij afwezigheid van veldmuizen of tijdens nachten met veel wind vingen ze bosmuizen en rosse woelmuizen. In de winter groepeerden ze op slaapplaatsen, met groepen tot 56 stuks. De aantalspiek viel eind januari, op het moment dat de balts net volop was ingezet. Het vermoeden bestaat dat samen slapen onder meer een rol speelt bij het vinden van een partner. Ransuilen doen niet aan nestbouw en gebruiken voornamelijk nesten van Zwarte Kraaien. Wanneer ze echter de keus hebben, verkiezen ze eksternesten, bij voorkeur in naaldbomen.

In de meeste jaren was het aantal territoria niet groter dan dat in het voorgaande jaar, inclusief het aantal uitgevlogen jongen. Dit suggereert een min of meer gesloten populatie van standvogels, wat overigens niet betekent dat jongen die er werden geboren, later ook binnen het gebied gingen broeden. In enkele jaren ging het anders en namen in de loop van de winter de aantallen toe tot ver boven de maximale populatie van het voorgaande jaar. Dat gebeurde in jaren met veel veldmuizen en kan alleen worden verklaard door grootschalige immigratie. Dat Ransuilen daarbij van ver kunnen komen, is te zien op migrationatlas.org. Ze blijken zelfs nauwelijks minder nomadisch dan hun kortgeoorde verwant, de Velduil.

Grote veranderingen

Waar eens bijna alle naaldbosjes ransuilnesten kenden, duiken tegenwoordig nog sporadisch bedelende jongen op in een rijk van bomen voorziene tuin in Assen of Rolde. De oorzaak van de afname, die inzette aan het eind van de jaren negentig, kent vele

vertakkingen. Oprukkende bebouwing en intensiever agrarisch gebruik voor de productie van voedsel drukten een stempel op het leefgebied voor de Ransuil. Bouwland werd ter compensatie omgezet in natuurgebied om de waterhuishouding te herstellen (figuur 1). Door de afname van de duivensport en de teruggang van de vaak door mensen uitgezette Fazant, zagen Haviken hun belangrijkste prooidieren verdwijnen. Ook konijnen verdwenen als gevolg van door mensen geïntroduceerde virussen.

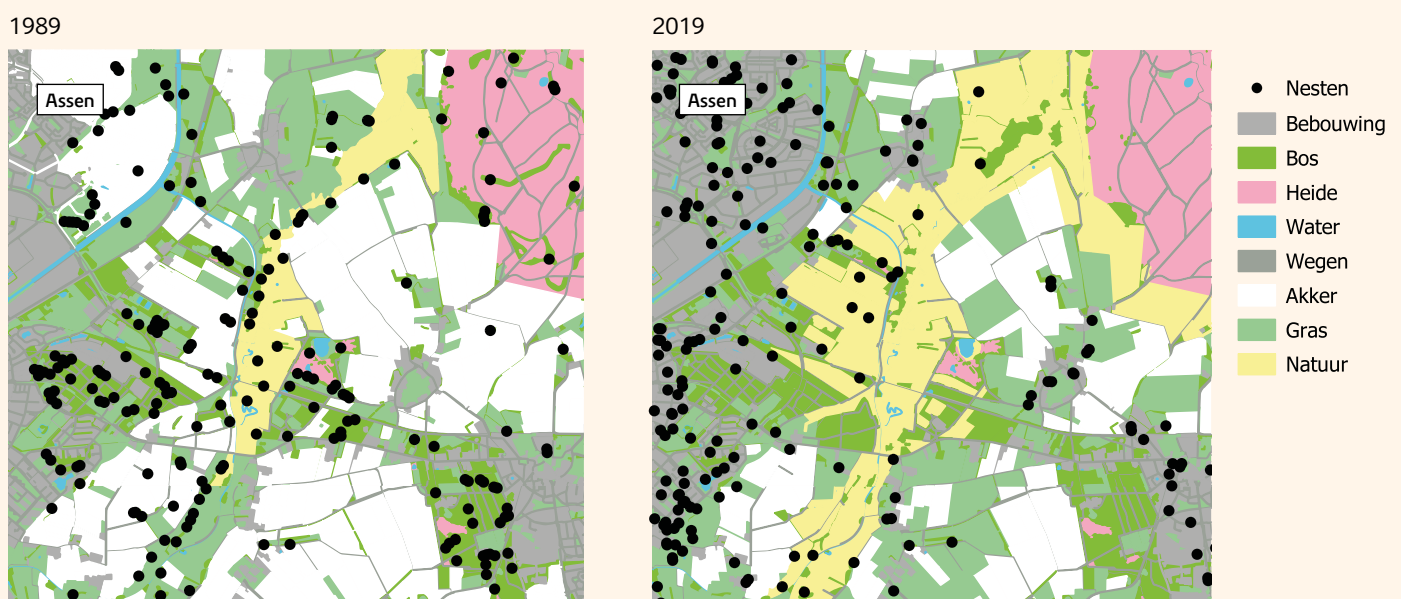
Door deze veranderingen verschrompelde niet alleen het leefgebied van veldmuizen, maar verdwenen ook weidevogels, Kokmeeuwen en Houtduiven. De havikstand, die juist was opgekrabbeld na de door landbouwgifstoffen veroorzaakte decimering van de aantallen, zag zich nogal plotseling geconfronteerd met een wereld arm aan voedsel, en richtte zich op schaarsere prooien zoals kraaiachtigen en Ransuilen. De kraaiachtigen trokken zich terug in dorpen en steden. Al zouden er Ransuilen over zijn in de bossen en op de heide, dan ontbraken de nesten om in te broeden. De weg naar de stad hebben ze nooit op die manier gevonden zoals de kraaiachtigen dat deden.

Heimwee

En de toevloed van Ransuilen uit verre oorden dan? Waarom zijn die immigrantengolven weggeëbd? Het antwoord daarop is vrij eenvoudig. De veranderingen die zich in Drenthe voltrokken, gebeurden in vrijwel heel West-Europa. Alleen daar waar de tijd heeft stilgestaan, komen nog veelvuldig Zwarte- of Bonte Kraaien en Eksters voor in landschappen met bos.

Wanneer je nu, 35 jaar later, op een zachte februariavond op je fiets stapt, zie je dat de heide, het beekdal en het groepje dennen nog bestaan, maar dat er geen konijnen, Kieviten, Wulpen en Ransuilen meer zijn. Een kraanvogelduet is hoorbaar tussen de opgewonden Grauwe Ganzen. Aan de overzijde antwoordt een tweede paartje. Je fietst verder en vraagt je af of er over 35 jaar heimwee zal bestaan naar de Grauwe Gans.

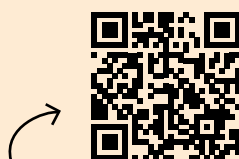
— Willem van Manen

▲ Figuur 1. Landschappelijke verandering in het onderzoeksgebied bij Assen tussen 1989 en 2019 en de beschikbare nesten van Zwarte Kraai en Ekster (dus geen territoria) in het najaar van 1989 en 2019. Let op de toegenomen oppervlakte bebouwing en nieuwe natuur ten koste van vooral bouwland, en de verhuizing van Zwarte Kraaien en Eksters naar bebouwing.

Meer van dit soort artikelen lezen? Word lid van Sovon!

Dit artikel verscheen in Sovon-nieuws. Sovon geeft vier maal per jaar Sovon-nieuws uit. Het blad vormt een belangrijk medium waarmee we onze leden voorzien van onder andere verenigingsnieuws, eerste resultaten uit de projecten en nieuwe publicaties. Leden van Sovon krijgen Sovon-nieuws automatisch thuisgestuurd.

Lees meer over Sovon-nieuws
op sovon.nl/sovon-nieuws

